

יום השמיני ויום הכיפורים
עיון במשניות והקבלה לחטא נדב ואביהו
פורטל הדף היומי למסכת יומא
הרב יונתן קירש

"שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין"

במאמר זה ננסה להראות את ההקבלה ואת הקשר שבין המשניות בתחילת מסכת יומא, המדברות על עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים, לבין חטא נדב ואביהו ו"היום השמיני". כפי שנראה, ההקבלות הרבות מלמדות שעבודת יום כיפור נועדה לכפר ולתקן על מעשה נדב ואביהו ביום השמיני. להלן טבלה מסכמת, ולאחריה הפירוט.

טבלה מסכמת

משניות יומא - עבודת יום הכיפורים	נדב ואביהו - היום השמיני
1 עצם דין ההפרשה	המקור נלמד מהפרשת ימי המילואים
2 'לשכת פרהדרין' על שם שמתו	מתו כתוצאה משינוי בכניסתם
3 שמא יארע בו פסול, וכשרות העבודה רק בו	התנהלות ככוהנים גדולים
4 התקנת אישה אחרת, והחובה שיהיה נשוי	חטאם במה שלא נשאו נשים
5 השבעה על הקטורת שלא ישנה כצדוקים	חטאם ששינו כדברי הצדוקים
6 שלא יזון עיניו מהשכינה	זנו עיניהם מהשכינה
7 ריבוי הבגדים והחלפה - חמש פעמים	חטאם בכך שהיו מחוסרי בגדים
8 ריבוי קידוש ידיים ורגלים - עשר פעמים	חטאם בכך שלא היו רחוצי ידיים ורגלים
9 מניעת מאכל ומשתה. צום ביום כיפור	שתויי יין, ומתוך מאכל ומשתה בלב גס

1. עצם דין הפרישה

דין הפרישה נלמד מהפסוק העוסק בשבעת ימי המילואים:

"מנא הני מילי? אמר רב מניומי בר חלקיה אמר רבי מחסיא בר אידי אמר רבי יוחנן אמר קרא כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשת לכפר עליכם לעשת אלו מעשי פרה לכפר אלו מעשי יום הכפורים".
(יומא, דף ב עמוד א)

מיד בהמשך הפרשה מופיע הציווי על היום השמיני שבו אירע מעשה נדב ואביהו:

"כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צֻוְּהָ ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם... וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל".
(ויקרא ח, לד - ט, א)

כל פרשת עבודת יום הכיפורים מגיעה כתוצאה מכך:

"וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ"
(ויקרא, טז, א)

הרמב"ן מבאר שהציווי הגיע מיד לאחר מותם:

"ולכך אמר בכאן "אחרי מות", להודיע כי היה זה אחרי מותם מיד".
(רמב"ן שם)

נראה להסביר שעבודת יום הכיפורים והיום השמיני מכוונים לאותה מטרה. אפשר לומר שאנו באים לשחזר ולתקן את מאורע היום השמיני. נראה הקבלות נוספות:

2. ללשכת פרהדרין

הפרישו את הכהן הגדול ללשכת פרהדרין. מדוע נקראה כך?

יום השמיני ויום הכיפורים

עיון במשניות והקבלה לחטא נדב ואביהו

פורטל הדף היומי למסכת יומא

הרב יונתן קירש

הגמרא מסבירה שזה על שם שהיו מחליפים אותם כל שנה והיה צורך להחליפם מדי שנה, משום שהיו חשודים בשינוי עבודתם בפנים¹. גם נדב ואביהו שינו בעבודתם בפנים ומתו.

3. שמא יארע בו פסול

"ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול"

היו מתקינים לכהן הגדול מחליף למקרה שיארע בו פסול כי עבודת יום הכיפורים כשרה רק בכהן הגדול:

"שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול - שכל עבודת יום הכפורים אינה כשירה אלא בו..."

(רש"י על המשנה)

נדב ואביהו החליפו את הכהן הגדול, ובמובן מסוים ניסו להתנהל ככהנים גדולים².

4. ומתקינין לו אישה אחרת

"רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו זו אשתו אמרו לו אם כן אין לדבר סוף"

בעבודת הכהן הגדול צריך שתהיה לכהן הגדול אישה. נחלקו במשנתנו אם צריך להתקין לו אישה אחרת.

אחד הפירושים לחטא נדב ואביהו הוא שהם לא נשאו נשים, ומביאים כנימוק לחטא את הפסוק "וכפר בעדו ובעד ביתו":

"...אבא חנן אמר על ידי שלא היה להם נשים וכתוב וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא טז, ו), ביתו זו אשתו."

(ויקרא רבה, פרשה כ', ט')

אפשר לומר שבעבודת יום הכיפורים אנו נדרשים לתקן דבר זה.

5. משביעין אותו על מעשה הקטורת

"משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין".

(משנה יומא, דף יח עמוד ב)

מסופר שהיו משביעים את הכהן הגדול שלא ישנה בעבודת הפנים. החשש היה שיעשה כמעשה הצדוקים לתקן את הקטורת מבחוץ ולהכניס בפנים (לעומת הפרושים שפסקו שמתקינים מבפנים):

"והשביעוהו - שלא יהא צדוקי לתקן מבחוץ ולהכניס בפנים"

(רש"י שם)

¹ יומא ח ע"ב:

"...כפרהדרין הללו שמחליפין אותם כל שנים עשר חודש לפיכך היו קוראין אותה לשכת פרהדרין. רש"י: פרהדרין - פקידי המלך. מחליפין אותה כל שנים עשר חדש - כלומר: שרשעים היו, ולא היו מוציאים שנתן, ומעמידים אחר תחתיו..."

² ראה תרגום יונתן פרשת אחרי מות פרק טז' פסוק א':

ומליל יי עם משה מן בְּתֵר דְּמִיתוּ תְּרִין בְּנוֹי דְּאַהֲרֹן רַבִּיבִינָא בְּזִמְנָן קְרִיבִיהוֹן אֶשָּׁא בְּרִיָּא קָדָם יי ומיתו בְּאֶשָּׁא מְצִלְהָא:

יום השמיני ויום הכיפורים

עיון במשניות והקבלה לחטא נדב ואביהו

פורטל הדף היומי למסכת יומא
הרב יונתן קירש

גם נדב ואביהו הקריבו קטורת באופן אסור "אש זרה":

"וַיִּקְחוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וָאִיִּיהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ בָּהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂימוּ עָלֶיהָ קֹטֶרֶת וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם" (ויקרא, י, א)

הרמ"ע מפאנו מסביר שחטאם היה שעשו כמעשה הצדוקים שהתקינו מבחוץ והכניסו בפנים³.

"אמרו חכמים כי מיתת בני אהרון היתה... ושתקנו בחוץ והכניסו בפנים כדרש צדוקים..." (עשרה מאמרות, מאמר חקור דין, פרק טו')

6. לזון עיניהם מהשכינה - ללא אמצעים

בעל העקידה מסביר כי מטרת תיקון הקטורת מבפנים היא למנוע מהכהן לזון עיניו מהשכינה⁴. לעומת זאת, הצדוקים על פי הבנתם בפשטי הפסוקים סברו שכוונת הכתוב היא שיוכלו לזון עיניהם מהשכינה:

"ונראה שהכוונה בזה, כדי שיהא שם טרוד בעבודה ההיא הקשה, ולא יזון עיניו מהשכינה, ולא ימות, כמו שנאמר (שמות כד יא) 'ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו'. אמנם הצדוקים קלקלו בזה, והיו מתקנים מבחוץ, והיו אומרים שאין דרך ארץ לעשות כן לפני מלך בשר ודם, קל וחומר לפני הקב"ה. ואולי היתה כוונתם כדי שיוכלו לזון עיניהם, שהיו אומרים שזו היא כוונת הכתוב, באומרו כי בענן אראה על הכפורת". (עקידת יצחק, רבי יצחק עראמה, ויקרא, שער סג')

נדב ואביהו התחייבו מיתה כאשר "ויחזו את האלהים", "נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה", "ומסתכלין בלב גס מתוך אכילה ושתייה":

"וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן נָדָב וָאִיִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלֵיוֹ כְּמַעַשֶׁה לְבִנְתִּי הַסַּפִּיר וּכְעָצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר: וְאֵל אֲצִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיִּחְזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ"

"ויראו את אלהי ישראל - נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקדוש ברוך הוא לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהו עד יום חנוכת המשכן... ואל אצילי - הם נדב ואביהו והזקנים: ויחזו את האלהים - היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתייה, כך מדרש תנחומא".

(שמות כד, פסוקים ט-יא, ורש"י שם)

אם כן, הדברים תואמים להפליא⁵.

³ וראה בגמרא מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס ומת ויצאו תולעים מחוטמו – דבר המזכיר מאוד את מיתת נדב ואביהו שיצאה אש מחוטמם. ראה יומא דף יט עמוד ב, והעמק דבר, ויקרא פרק טז פסוק א.

⁴ כך גם פירש הרשב"ם פרשת אחרי מות פסוק ב': "כי בענן אראה על הכפורת - לפי פשוטו שהרי מתוך עמוד הענן אני נראה כל שעה על הכפרת, כדכתי' ודיברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים, ואם יראה הכהן ימות. לפיכך כשיכנס ביום הכיפורים ציוהו הק' להקטיר קטורת בפנים תחילה להחשיך את הבית בענן הקטורת ואחר כך יביא דם הפר ודם השעיר".

⁵ גם מבחינת המשמעות, מוסבר כי שנדב ואביהו רצו לפעול ללא אמצעים, ללא מסך, ראייה אבסלוטית. דבר זה גם תואם את דרכם של הצדוקים שאין צורך באמצעי: ספר תורת שלום, פרשת שמיני, אות יב':

דהנה בצפנת פענח על התורה פרשת שמיני כתב דחטאם היה שלא נתנו בה מעלה עשן... והם לשיטתם דס"ל דאין אנו צריכים לאמצעים וכמ"ש בדרוש בגדר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר... וזה הסמיכות ויראו את האלקים ויאכלו וישתו שבה הכל לשיטתם שא"צ לאמצעי ואז לא נענשו שלא רצה הקב"ה לערבב השמחה כמ"ש ברש"י שם, לזה אמר כאן שלא כן הוא רק ביוכ"פ לבד אז אין צריך לאמצעי אבל לא בשאר ימות השנה והבן. וגם "ל לתת טעם למ"ש

יום השמיני ויום הכיפורים
עיון במשניות והקבלה לחטא נדב ואביהו
פורטל הדף היומי למסכת יומא
הרב יונתן קירש

7. מחוסרי בגדים

אחד ההסברים לחטא נדב ואביהו היה בכך שהם היו מחוסרי בגדים:

"בשביל ארבעה דברים מתו שני בני אהרן...ועל ידי שהיו מחוסרי בגדים וכתוב בהן מיתה..."
(ויקרא רבה, פרשה כ', ט')

בעבודת יום כיפור נושא הבגדים הוא דומיננטי מאוד, והכהן הגדול היה מחליף בגדים חמש פעמים.

8. קידוש ידים ורגלים

אחד ההסברים לחטא נדב ואביהו היה בכך שהם היו לא רחוצי רגלים וידים:

"...ועל ידי שנכנסו בלא רחוצי ידים ורגלים, ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו וגו'..."
(ויקרא רבה, פרשה כ' ט')

בעבודת יום כיפור נושא רחיצת הידיים והרגליים מרכזי מאוד, והכהן הגדול קידש את ידיו ורגליו עשר פעמים במהלך העבודה⁶.

9. צום

"ערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה מפני שהמאכל מביא את השינה".
(משנה, יומא, דף יח עמוד א)

אחד ההסברים לחטא נדב ואביהו היה שהיו שתויי יין:

"... על ידי שהיו שתויי יין וכת' בהן מיתה יין ושכר אל תשת..."
(ויקרא רבה, פרשה כ', ט')

כפי שראינו, נדב ואביהו היו גם מסתכלין בשכינה מתוך אכילה ושתייה⁷. הכלי יקר מסביר שמכאן הגיע הציווי על צום ביום הכיפורים:

"וביאור הענין שבני אהרן היו ראויין לשליחות יד על ויאכלו וישתו ויחזו את אלהים שהסתכלו בשכינה מתוך לב גס של מאכל ומשתה, והמתין להם הקדוש ברוך הוא כדי שלא לערבב שמחת התורה, וכנגד זה בא ציווי זה לאהרן שאל יבוא אל הקודש בכל יום שיש בו אכילה ושתייה כי אם ביום כיפור יום ענות אדם נפשו כי אז הוא בא בהכנעה לפני בוראו..."
(כלי יקר, פרשת אחרי מות)

מסקנה

כבר בדין הפתיחה למסכת יומא אנו שבים ליום השמיני של ימי המילואים שממנו למדנו את מצוות ההפרשה. מתוך ההקבלות הרבות שבין המשניות במסכת יומא לפרטי מעשה נדב ואביהו, ניתן להסיק כי כל עבודת יום הכיפורים נועדה לשחזר את שבעת ימי המילואים, לכפר ולתקן את חטא נדב ואביהו, כדי להשיג את אותה קרבת ה' שהם ביקשו להשיג.

בעשרה מאמרות מאמר חקור דין (ח"ד פט"ו) שחטאם היה שתקנו בחוץ והכניסו בפנים כדרך הצדוקים שהם דרשו כי בענן אראה מלמד שיתקן מבחוץ ויכניס, ואנן אמרינן ביומא (נ"ג) שבא לומר שניתן בו מעלה עשן, וכיון שהם לא נתנו מעלה עשן לכן תקנו מבחוץ.

⁶ יומא, דף ל עמוד א.

⁷ שמות כד, פסוק יא: וְאֶל אֶצִּילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ. ופירש רש"י: "ויחזו את האלהים - היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתייה..."